

Sosiaalinen pääoma ja poliittinen osallistuminen Suomessa

MARIA BÄCK JA ELINA KESTILÄ-KEKKONEN

ABSTRACT
Social Capital and
Political Participation
in Finland

In this study we explore the impact of social capital on three forms of political participation: institutionalised and non-institutionalised political activities and electoral participation. Our primary interest lies in social trust and activity in voluntary associations as indicators of social capital. Individual-level data from the Finnish National Election Study (N = 1268) is analysed by applying binary logistic regression. The results show that the indicators of social capital do not significantly influence turnout in elections. However, while the effects of social trust are not significant, activity in associations has an effect on both institutionalised and non-institutionalised political participation.

Johdanto

Sosiaalisen pääoman käsite vakiintui tieteellisessä ja julkisessa keskustelussa Robert D. Putnamin julkaisemassa tutkimuksensa Italian demokratian toimivuudesta vuonna 1993. Putnamin ajatukset kansalaisyhteisön roolista elinvoimaisen ja tehokkaan demokratian rakentamisessa eivät olleet kuitenkaan aivan uusia (vrt. Almond ja Verba 1996). Sosiaalisen pääoman teorian juuret löytyvät klassisesta sosiologiasta sekä poliittisen taloustieteen tutkimuksesta, ja Colemanin, Bourdieun ja Putnamin jalanjäljissä sitä on tutkittu paitsi valtiotieteissä, julkishallinnossa, sosiologiassa ja kansantaloustieteissä, myös esimerkiksi kansanterveystieteissä (Eriksson 2003; Lindström 2012). Osasy teoria puhuttelevuuteen johtuneen sosiaalisen pääoman käsitteestä. Muiden pääomien tavoin sosiaalinen pääoma mielletään yleensä myönteiseksi ja tavoittelemisen arvoiseksi, ja sitä pidetään tärkeänä sekä yksilöiden että yhteisön kannalta (Grönlund ja Setälä 2006, 154).

Politiikan tutkimuksessa sosiaalisen pääoman

käsitettä on sovellettu mm. tutkimuksissa, jotka ovat pyrkineet selittämään sekä yksilöiden että yhteisöjen välisiä eroja poliittisessa toiminnassa ja demokratian toimivuudessa. Tutkijat ovat olleet huolissaan demokratian tilasta, erityisesti äänestysaktiivisuuden laskusta, poliittisen luottamuksen heikkenemisestä sekä ihmisten alhaisesta osallistumisesta ja kiinnostuksesta yhteiskunnallisiin asioihin (Inglehart ja Norris 2003; Norris 2002; Putnam 1993; 2000). Ihmisten heikkenevää identifioitumista kansalliseen yhteisöön, eli nk. ”kansalaishenkisyyden” (*civicness*) vähenemistä on myös pidetty yhtenä syynä ihmisten hiipuvaan poliittiseen osallistumiseen (Putnam 2000, 25, 117–133).

Vaikka sosiaalisen pääoman teoriaan liittyy sekä käsitteellisiä että metodologisia epätarkkuuksia, sen puutteella on usein selitetty edellä mainittuja demokratian toimivuuden ongelmia. Sosiaalisen pääoman määritelmään kuuluvien verkostojen ja ihmistenvälisen luottamuksen on sanottu edesauttavan kollektiivista toimintaa ja yhteistyötä, joilla puolestaan on suotuisia vaikutuksia yhteiskunnalle, demokratialle

ja kansalaishengelle. Näin ollen voidaan myös olettaa että sosiaalisen pääoman indikaattorit vaikuttavat ihmisten poliittiseen osallistumiseen (vrt. Bäck 2011).

Tässä artikkelissa tarkastellaan sosiaalisen pääoman vaikutusta erityyppisiin poliittisen osallistumisen muotoihin: äänestämiseen sekä institutionalisoituun ja ei-institutionalisoituun poliittiseen toimintaan. Institutionalisoitulla poliittisella osallistumisella tarkoitetaan yleisesti ”perinteisiä” osallistumisen muotoja jotka liittyvät kansalaiseen rooliin edustuksellisessa demokratiassa. Äänestämisen ohella esimerkiksi osallistuminen puolueiden toimintaan sekä yhteydennotot poliittisiin päätöksentekijöihin voidaan lukea institutionalisoiduksi osallistumiseksi. Ei-institutionalisoituna poliittisenä toimintana pidetään uudempiä, vaihtoehtoisia osallistumismuotoja, kuten nimen kirjoittaminen vetoomuksiin, osallistumista rauhanomaisiin mielenosoituksiin sekä osallistumista boikottiin, maksu- tai ostolakkoon.

Sosiaalisen pääoman indikaattoreista keskitytään tässä tutkimuksessa erityisesti järjestöosallistumiseen ja sosiaaliseen luottamukseen. Aiemmassa kirjallisuudessa ei ole selkeästi teoretisoitu sosiaalisen pääoman merkitystä erilaisille poliittisen osallistumisen muodoille. Sen sijaan empiirisestä näkökulmasta on ilmeistä, että tietyt osallistumisen muodot vaativat osallistujilta enemmän aikaa, rahaa sekä muita resursseja (esim. tietotaitoa). Siksi onkin oletettavaa, että sosiaalisen pääoman indikaattoreilla on erilainen vaikutus eri osallistumismuotoihin. Esimerkiksi uudet poliittisen osallistumisen (ei-institutionaaliset) muodot perustuvat usein vallitsevan poliittisen tai taloudellisen eliitin tai yhteiskunnallisen status quon vastaisuudelle, mistä voisi johtaa helposti ajatuksen, että myös aktiivisten ei-institutionaalisten osallistujien sosiaalinen luottamus toisia ihmisiä kohtaan olisi keskimääräistä alhaisempi (ks. esim. Barnes ja Kaase 1979). Toisaalta taas on oletettu, että juuri nämä osallistumismuodot vaativat yksilöiltä eniten sosiaalista luottamusta ¹⁾ (Inglehart ja Norris 2003, 112). Lähtökohta myös käsillä olevalle analyysille on kuitenkin väistämättä empiirinen.

Analysoitava aineisto on Eduskuntavaalitutkimus 2011 (Borg ja Grönlund 2011), johon sovelletaan logistista regressioanalyysia. Aluksi luodaan katsaus sosiaalisen pääoman käsitteeseen ja sen ympärillä käytävään debattiin sekä tarkastellaan, miten eri tavoin sosiaalisen pääoman vaihtelu voi teoreettisesti vaikuttaa tarkastelun kohteena oleviin poliittisen osallistumisen muotoihin. Tämän jälkeen Suomen

sosiaalisen pääoman taso asetetaan kansainväliseen kontekstiin vertaamalla suomalaisten keskimääräistä sosiaalista luottamusta ja järjestöosallistumista 24 muun Euroopan ja Euroopan ulkopuolisen maan tasoihin European Social Survey (2008, 2010) -kyselytutkimusaineistossa. Kontekstualisointia seuraa tutkimuksen pääasiallisen aineiston ja metodien esittely, jonka jälkeen sosiaalisen pääoman indikaattorien vaikutusta poliittisen osallistumisen muotoihin testataan tilastollisesti kolmessa osa-analysissa. Tutkimuksen päättää yleinen keskustelu tulosten merkityksestä tarkasteltaessa suomalaisten poliittista osallistumista ja sen muutosta.

Sosiaalinen pääoma ja poliittinen osallistuminen

Sosiaalisen pääoman käsitteestä, joka alun perin oli perusajatukseltaan melko yksinkertainen, on nopeasti kehittynyt laaja ja monimutkainen käsitteekokous, jonka avulla on haluttu selittää monenlaisia yhteiskunnallisia ilmiöitä. Käsitteen alkuperäisiä määritelmiä on kritisoitu liiallisesta epämääräisyydestä ja niitä on pidetty vaikeasti operationalisoitavina, mutta jatkuva akateeminen kiinnostus sosiaalista pääomaa kohtaan viittaa siihen, että teorilla on yhä potentiaalia uusiin sovelluksiin (Bäck 2011, 2).

Putnamin mukaan ”[Sosiaalinen pääoma] tarkoittaa yksilöiden välisiä siteitä, sosiaalisia verkostoja sekä niistä syntyviä vuorovaikutuksen ja luottamuksen normeja (Putnam 2000, 19). Nämä kolme Putnamin mainitsemia termiä – *normit, verkostot ja luottamus* – ovat vakiintuneet sosiaalisen pääoman käsitteeskustelussa, mutta tutkijat eivät ole olleet yksimielisiä siitä mikä niistä on tärkein tai miten ne liittyvät toisiinsa kausaaliketjussa (Schuller ym. 2000, 9).

Sosiaalisella luottamuksella tarkoitetaan useimmiten sellaista ihmisten välistä luottamusta, joka kohdistuu myös niihin ihmisiin, joita emme tunne entuudestaan: *yleistettävä luottamus (generalized trust)* erotellaan siten *erityisestä* tai *partikulaarisesta luottamuksesta (particularized trust)*, joka puolestaan kohdistuu henkilön itsensä jo tuntemiin muihin ihmisiin tai muihin samankaltaisiin (esim. samasta sosiodemografisesta ryhmästä oleviin) ihmisiin (Uslaner 2002).

Verkostoilla tarkoitetaan eri tutkimuksissa usein hieman eri asioita. Erityisesti järjestöosallistuminen

on operationalisoitu tutkimuksissa vaihtelevasti. Esimerkiksi Putnamin (1993, 90) mukaan ei ole niinkään tärkeää minkälaisiin järjestöihin yksilö osallistuu kartuttaakseen sosiaalista pääomaansa, vaan pääasia on, että yksilö osallistuu niin moneen järjestöön kuin mahdollista (vrt. myös Almond ja Verba 1963, 265; Teorell 2003), kun taas Rothstein (2003, 89, 165–168) katsoo järjestöosallistumisen olevan sosiaalisen pääoman komponenttina ongelmallinen. Ensinnäkin käsite on epäselvä siksi, ettei se erottele niitä järjestöjä, jotka luovat sosiaalista pääomaa sellaisista, joilla on päinvastainen vaikutus. Tällä sosiaalisen pääoman ”pimeällä puolella” tarkoitetaan järjestöjä, joiden sisällä voi tuki olla vastavuoroisuuden normeja ja keskinäistä luottamusta, mutta ne rajoittuvat vain järjestöön kuuluviin ihmisiin (esim. mafia, rikollisjengit). Tämän tyyppistä järjestöosallistumista voi tuskin pitää yhteiskunnan kannalta positiivisena ominaisuutena (ks. myös Grönlund ja Setälä 2006, 156). Toinen Rothsteinin esille nostama ongelma on luonteeltaan empiirinen ja koskee myös sosiaalista luottamusta. Sosiaalisen pääoman teoria on saanut paljon vastakaikua aggregaattitason tutkimuksissa, mutta johtopäätösten vetäminen yksilötasolla on ollut huomattavasti vaikeampaa (Rothstein 2003, 168–169). Järjestöosallistuminen voi olla edullista monella tapaa, mutta tutkijat eivät ole toistaiseksi kyenneet osoittamaan, että se lisää yleistettävää luottamusta. Rothsteinin mukaan kyseessä saattaa hyvinkin olla itsevalintaharha: ne jotka jo ovat luottavaisia toisia ihmisiä kohtaan, osallistuvat muita todennäköisemmin eri järjestöihin. Ne jotka taas eivät luota toisiin ihmisiin, ehkä jättävät osallistumatta juuri siksi (ks. myös Armingeon 2007; Nannestad 2008, 423; Stolle 2003, 25).

Welzel ym. (2005) kyseenalaistavat vapaaehtoisjärjestöjen roolin yhteiskunnallisen aktiivisuuden indikaattorina. He pitävät tärkeämpänä toisenlaisia ei-institutionalisoituja, osallistumisen muotoja, kuten eliitin vastaista toimintaa. Sosiaalista pääomaa heijastelevat kirjoittajien mukaan myös esimerkiksi mielenosoitukset, joiden yhteiskunnallinen merkitys on selvästi järjestöosallistumista suurempi niin yksilö- kuin yhteiskuntatasollakin. Tässä tutkimuksessa ei-institutionalisoitu poliittinen toiminta (ml. mielenosoitukset) on riippuvan muuttujan asemassa. On kuitenkin ilmeistä, että monet poliittisen osallistumisen muodoista, kuten osallistuminen puolueen toimintaan, muistuttaa sellaista järjestöosallistumista, jota pidetään sosiaalisen pääoman

indikaattorina. Muuttujien teoreettinen läheisyys, joka on sosiaalisen pääoman tuotoksia käsitteleville tutkimuksille ominaista, on siksi tärkeää pitää mielessä tutkimustuloksia tulkittaessa.

Ongelmaksi on myös noussut sosiaalisen pääoman indikaattoreiden operationalisointi. Tutkija on usein rajoittunut saatavilla olevaan dataan, ja jokin yllämainituista indikaattoreista saattaa puuttua muuten sopivasta kyselyaineistosta (Stolle 2003, 23–24). Toisaalta voidaan väittää, että vaikka konsensus sosiaalisen pääoman määritelmästä puuttuu, käsitteellä voi siitä huolimatta olla analyttistä arvoa (vrt. Field 2003). Tässä tutkimuksessa lähdemmekin siitä, että sosiaalista pääomaa tulee tarkastella metaforana ”sarjalle sosiaalisia resursseja jotka voivat olla joko yksilöiden tai ryhmien hallussa” (Bäck 2011, 48), joita ovat esimerkiksi sosiaalinen luottamus ja osallistuminen vapaaehtoisjärjestöihin. On kuitenkin huomattava, että nämä kaksi indikaattoria tulee pitää erillään, sillä niiden välillä voi olla sisäisiä kausaalisuhteita.

Mistä sosiaalinen pääoma sitten syntyy? Sosiaalisen pääoman teorian kehityksen alkuvaiheissa sekä Coleman (1988) että Putnam (1993; 2000) ovat todenneet, että sosiaalinen pääoma on kontekstuaalista. Tällä he tarkoittivat sitä, että sosiaalinen pääoma voi tietyissä tilanteissa olla positiivinen resurssi, kun se taas toisessa tilanteessa voi olla jopa haitallista. Kirjoittajat eivät tosin kehittele ajatusta tämän pidemmälle vaan pitävät sosiaalista pääomaa pääsääntöisesti positiivisena asiana. Sen sijaan esimerkiksi Uslander (1999, 132) käsittelee tutkimuksessaan sosiaalisen pääoman kontekstuaalisuutta tarkemmin painottaessaan, että sosiaalinen pääoma leviää helpoiten maissa, joissa sen taso on jo entuudestaan korkea. Kun yksilöiden sosiaalinen pääoma laskee, käytettävissä on myös vähemmän kontekstuaalista sosiaalista luottamusta¹, ja siksi sen vaikutukset jäävät myös heikommiksi (ks. myös Field 2003, 40–41).

Voidaan myös olettaa, että sosiaalisen pääoman vaikutus poliittiseen osallistumiseen on riippuvainen kontekstista eli niistä kontekstuaalisista asioista, jotka vaikuttavat sosiaaliseen pääomaan. Yleistettävällä sosiaalisella luottamuksella tarkoitetaan yleistä luottamusta toisiin ihmisiin, mutta käsitteen kontekstisidonnaisuus on ilmeinen (Rothstein 2003). Esimerkiksi Norris (2002, 143–144) toteaa, että ”mikäli [sosiaalinen luottamus] on kontekstuaalista, ei ole järkevää mitata sosiaalista pääomaa yksilötasolla tietyn yhteisön ulkopuolella”. Luottamuksen taso

voi näin ollen vaihdella riippuen tilanteesta, kontekstista ja sijainnista. Norris muistuttaakin eri taloudellisten ja poliittisten kontekstien tärkeydestä vertailtaessa sosiaalisen pääoman vaikutusta eri maissa (mt.).

Tutkimuksissa on yleisimmin ajateltu sosiaalisen pääoman kausaalisuhteen kulkevan yksilöistä (esim. verkostoista) yhteiskuntaan (esim. Putnam 2000). Sen sijaan Rothsteinin tutkimustulokset viittaavat päinvastaiseen suuntaan. Toisin sanoen tietynlaiset poliittiset instituutiot voivat luoda sosiaalista pääomaa, eikä niin päin, että sosiaalisella pääomalla luodaan tietynlaisia (toimivia) poliittisia instituutioita (Rothstein 2003, 170, 172–194). Tämä ajattelutapa johtaa kiinnostavaan kysymykseen siitä, mitkä tietyt poliittisen elämän osa-alueet ja poliittisten instituutioiden ominaisuudet voivat lisätä tai vähentää yksilöiden tai verkostojen sosiaalista pääomaa. Kumlin ja Rothstein (2005, 339) nostavat esille etenkin tiettyjä hyvinvointivaltion ominaisuuksia todeten, että valtiot voisivat investoida sosiaaliseen pääomaan esimerkiksi lisäämällä universaaleja hyvinvointiohjelmiä.

Putnamin alkuperäisen argumentin mukaan sosiaalinen pääoma on pääasiassa riippuvainen eri kansalaisyhteisöissä vaikuttavista mekanismeista. Samalla on keskusteltu, voiko valtiolla sekä poliittisilla instituutioilla olla kansalaisyhteisöstä riippumattomia vaikutuksia sosiaaliseen pääomaan (Rothstein ja Stolle 2003a; 2003b). Eri maita verrattaessa näyttäisi siltä, että demokratian ja korkean sosiaalisen pääoman tason välillä on vahva korrelaatio, eli ne maat, joissa sosiaalisen pääoman taso on korkea, ovat useimmiten demokratioita, kun taas moni alhaisen sosiaalisen pääoman maa erottuu diktatuurina (ei-demokratiana) (Norris 2002). Suurin ongelma lienee selittää, kumpi tulee ensin, demokratia vai sosiaalinen pääoma. Uslaner argumentoi sosiaalisen luottamuksen olevan ensisijaista:

You can have democracy without trust – we often do [...]. But effective democracy, a government where people can come together to resolve pressing issues, may well depend upon the social bonds of trust (Uslaner 2002, 222–223).

Uslaner päättää argumenttinsa toteamalla, että sosiaalista luottamusta ei voi lisätä maata demokratisoimalla, mutta olemassa oleva luottamus voi tuhoutua, mikäli maasta tulee epädemokraattisempi.

Sosiaalisen pääoman on todettu vaikuttavan poliittiseen osallistumiseen, mutta tutkimustulokset eivät aina ole olleet yhdenmukaisia. Tämä johtunee osittain yllämainituista ongelmista sosiaalisen pääoman määrittelyssä ja operationalisoinnissa, mutta myös siitä, mitä sosiaalisen pääoman indikaattoria on käytetty ja minkä tyyppistä poliittista osallistumista on tutkittu. Useimmissa tutkimuksissa, jotka keskittyvät tarkastelemaan soisaalisen pääoman ja poliittisen osallistumisen suhdetta, on kyetty osoittamaan järjestöosallistumisen positiivinen vaikutus poliittiseen osallistumiseen (Bäck 2011). Klassinen selitys periytyy Alexis de Tocquevillen 1800-luvun Yhdysvaltojen yhteiskuntaelämää koskevista tutkimuksista. De Tocqueville (1863) kuvaili vapaaehtoisjärjestöjä ”demokratiakouluina”, joissa opitaan mm. päätöksentekoa ja jotka voivat lisätä yksilön poliittista kiinnostusta. Järjestöt toimivat keskustelualueina, joissa myös poliittiset asiakysymykset voivat nousta agendalle. Järjestöt voivat myös sosiaalistaa yksilöitä demokraattisiin arvoihin ja yhteisiin normeihin sekä lisätä yhteenkuuluvuuden tunnetta ja halua saavuttaa yhteisiä tuloksia ja päämääriä. Siten järjestöosallistumisen voisi ajatella lisäävän myös poliittista osallistumista sen kaikissa muodoissa. Vapaaehtoisjärjestöt mobilisoivat usein myös yksilöitä, joilla on samankaltaisia päämääriä, ja mahdollistavat siten rekrytoitumisen myös muuhun osallistumiseen (Bengtsson 2007, 108; Bäck 2011, 61–62; 197; Teorell 2003;).

Empiiriset tutkimukset ovat antaneet jokseenkin ristiriitaisen kuvan sosiaalisen luottamuksen vaikutuksesta poliittiseen osallistumiseen. Uslanerin (2002, 190–196) mukaan sosiaalinen luottamus kehittää yhteistyökulttuuria sekä yhteistä identiteettiä ja sitä kautta lisää ihmisten osallistumista yhteiskuntaelämään. Samalla luottamus lisää ihmisten kykyä sovitella erimielisyyksiä ja tehdä kompromisseja. Samoin Putnam (1993) katsoo, että hyvinvoiva yhteiskunta perustuu luottavaisiin kansalaisiin, yhteiskunnalliseen osallistumiseen, poliittiseen tasa-arvoon, solidaarisuuteen ja suvaitsevaisuuteen. Nämä periaatteet heijastuvat ajatukseen ”hyvän kansalaisen” ihanteesta. Yhteiskunnallisesti suuntautuneilla yksilöillä ei ole vain oikeus osallistua yhteisiin, julkisiin asioihin, vaan heidän odotetaan myös olevan aktiivisia sekä yhteiskunnan että itsensä hyväksi. Sosiaalisen luottamuksen on siksi sanottu vähentävän vapaamatkustajaongelmaa. Kuten Oskarsson (2003, 70) kuvailee: ”Ajatuksena on että jokainen kantaa kortensa

kekoon äänestämällä, olemalla roskaamatta ympäristöä ja maksamalla veronsa niin kauan kuin luottaa siihen että muut tekevät samoin. Tämän ajatuksen toteutumisessa korkea ihmistenvälinen luottamus on tärkeä tekijä”. Sosiaalisella luottamuksella voi siten olla yhteys normisidonnaisuuteen, mikä puolestaan voi toimia kannustimena poliittiselle osallistumiselle.

Osa tutkimuksista viittaa siihen, että luottamus nostaa poliittisen osallistumisen todennäköisyyttä (Fennema ja Tillie 2001; Kaase 1999; Putnam 1993; 2000), kun taas osassa sosiaalisen luottamuksen vaikutus on jäänyt pieneksi, tai sen on jopa todettu vähentävän osallistumista (Bäck 2011; van Deth 2001; Milner 2000; Muhlberger 2003). On myös mahdollista, että luottamus vaikuttaa osallistumiseen eri tavoin riippuen siitä, minkä tyyppisestä poliittisesta osallistumisesta on kyse. Sama pätee toki myös järjestöosallistumiseen selittävänä tekijänä.

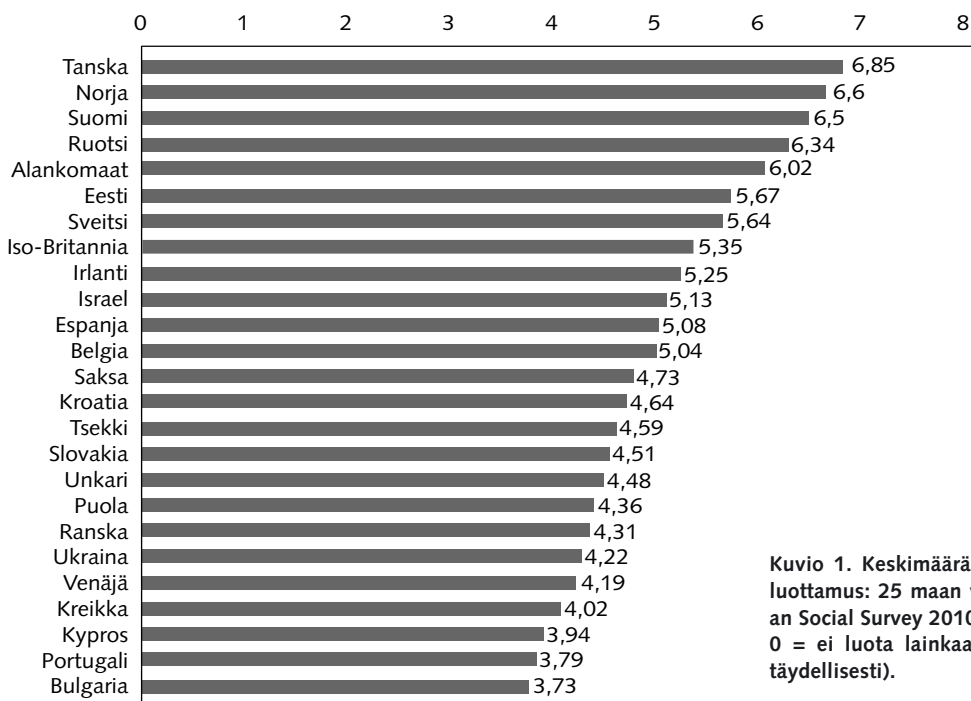
Suomalaisten sosiaalinen pääoma ja poliittinen osallistuminen kansainvälisessä vertailussa

Suomessa ja muissa Pohjoismaissa sosiaalisen pääoman taso on erittäin korkea. Kansalaiset luottavat

toisiinsa ja osallistuvat keskimääräistä eurooppalaista enemmän eri vapaaehtoisjärjestöihin. Syynä korkealle sosiaaliselle pääomalle on pidetty mm. alhaista korruptiota, luotettavia ja puolueettomia julkisia viranomaisia, korkeaa taloudellista tasa-arvoa sekä universaaleja hyvinvointiohjelmiä jotka myös luovat enemmän tasa-arvoa kuin selektiiviset vaihtoehdot (Rothstein 2003; Rothstein ja Kumlin 2005; Rothstein ja Uslaner 2005). Kouvon ja Kankaisen (2009, 599–601) tutkimus osoittaa, että hyvinvointipolitiikalla on vaikutusta myös Suomessa, ainakin epäsuorasti niiden normien kautta, joita instituutiot välittävät kansalaisille. Myöskään empiiristä evidenssiä sille, että sosiaalisen pääoman taso olisi laskenut tai laskemassa, ei ole löydetty.

Uusimmat European Social Survey -tutkimukset (2008 ja 2010) tukevat edellä mainittuja havaintoja: verrattaessa 25 maata keskenään Pohjoismaat sijoittuvat odotetusti sekä sosiaalisen luottamuksen että järjestöosallistumisen suhteen kärkipäähän. Keskimääräinen sosiaalinen luottamus kohoaa kaikissa vertailussa mukana olevissa Pohjoismaissa (Tanska, Norja, Suomi ja Ruotsi) selvästi yli kuuden 11-portaisella asteikolla, kun taas esimerkiksi Kyproksella, Portugalissa ja Bulgariassa keskimääräinen sosiaalisen luottamus jää alle neljän (ks. kuvio 1).

Yhteistä näille alhaisen luottamuksen maille on

Kuvio 1. Keskimääräinen sosiaalinen luottamus: 25 maan vertailu (European Social Survey 2010, asteikko 0–10, 0 = ei luota lainkaan, 10 = luottaa täydellisesti).

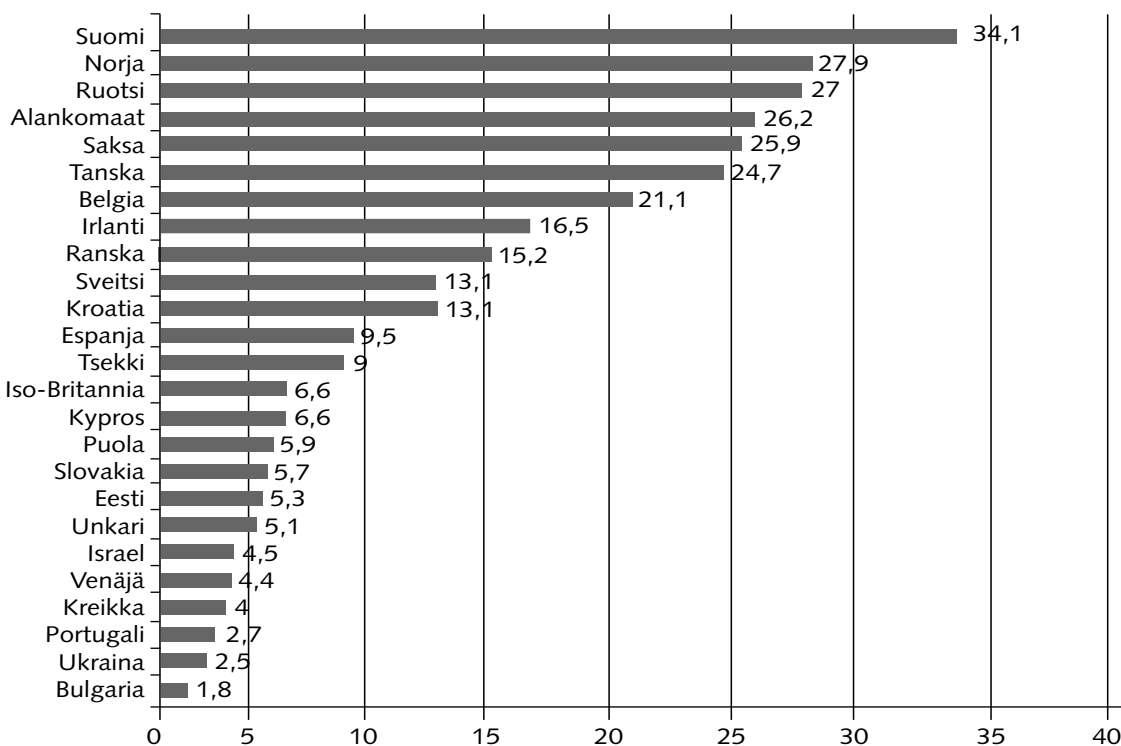
mm. verrattain lyhyet demokratian juuret, mikä myös aiemmissa tutkimuksissa on osoittautunut selittäväksi tekijäksi. Esimerkiksi Inglehart (1999, 103) on päätenyt samaan tulokseen analysoidessaan World Values Surveyta sekä Freedom Housen tilastoja ja tutkiessaan luottamuksen ja demokraattisen vakauden yhteyttä vuosien 1972–1997 välisenä aikana. Toisaalta, kuten edellä on todettu, demokratia ei ole luottamuksen kannalta välttämätöntä. Yleisesti ottaen demokratioissa luottamuksen taso on korkeampi, mutta se vaihtelee myös demokraattisten maiden välillä sekä niiden sisällä (Uslaner 2002, 225).

Maiden välisen vertailun tulokset ovat pitkälti yhtenevät myös järjestöosallistumisen suhteen. Suomi on kärjessä yhdessä Norjan ja Ruotsin kanssa: jopa 34 prosenttia suomalaisista raportoi osallistuneensa jonkin muun järjestön kuin poliittisen puolueen toimintaan viimeisen 12 kuukauden aikana. Heikointa osallistuminen on Portugalissa, Ukrainassa ja Bulgariassa, joissa vain alle kolme prosenttia vastaajista osallistui viimeisen vuoden aikana järjestötoimintaan (ks. kuvio 2).

Vaikka Putnamin (2000) tutkimus tuo esiin las-

kevan järjestöosallistumisen trendin Yhdysvalloissa, on monessa muussa maassa voitu todeta järjestöosallistumisen olevan kasvussa. Siisiäinen (1999, 136, 139–140) osoittaa, että tämä pätee esimerkiksi Suomen kohdalla, missä sekä järjestöosallistuminen että rekisteröityjen järjestöjen määrä on ollut selvässä nousussa koko 1990-luvun ajan. Toisaalta Siisiäinen huomauttaa, että järjestötyypeissä on tapahtunut transiitio: tietyt perinteiset organisaatiot kuten poliittiset puolueet ovat menettäneet jäseniä, kun taas esimerkiksi ympäristö- ja urheilujärjestöt ovat lisänneet suosiotaan. Samankaltaisia muutoksia on nähty myös muualla Pohjoismaissa ja mm. Alankomaissa (de Haart ja Dekker 1999, 75–107).

Muiden länsimaiden tavoin perinteiset poliittisen osallistumisen muodot ovat menettäneet merkitystään myös Suomessa. On esimerkiksi arvioitu, että äänestysosallistuminen Länsi-Euroopassa on pudonnut noin viisi prosenttiyksikköä 1960-luvulta 1990-lukuun mennessä (Goul Andersen ja Hoff 2001; Lane ja Ersson 1999, 141–142; Mair 2001). Sama pätee myös puolueosallistumiseen (Bengtsson 2007, 131–133; Goul Andersen ja Hoff 2001, 47; Mair ja

Kuvio 2. Osallistuminen muiden järjestöjen kuin poliittisten puolueiden toimintaan viimeisen 12 kuukauden aikana: 25 maan vertailu (% vastanneista) (European Social Survey 2008).

van Biezen 2001). Toisaalta uudet osallistumismuodot ovat 1970-luvulta lähtien saaneet yhä lisää kannatusta, etenkin nuorten keskuudessa. Yhteistä näille uusille osallistumisen muodoille on se, että ne eivät ole institutionalisoituja ja että ne keskittyvät usein jonkin tietyn teeman tai tapahtuman ympärille. Sosiaalisen pääoman on arvioitu vaikuttavan eniten juuri sellaiseen osallistumiseen, joka vaatii osallistujalta enemmän aikaa sekä korkeampaa sosiaalista mobilisaatiota (esim. mielenosoitukset, kansalaisaloitteet) (Inglehart ja Norris 2003, 112; Kaase 1999).

Hypoteesit

Mikäli korkea sosiaalinen pääoma *ei* edesauta poliittista osallistumista tai elinvoimaisen demokratian kehitystä, saattaa huoli alhaisesta tai laskevasta sosiaalisesta pääomasta olla yksinkertaisti aiheetonta. Jos sosiaalinen pääoma puolestaan *lisää* poliittista aktiivisuutta, voisi olla perusteltua yrittää löytää tapoja, joilla kansalaiset saataisiin esimerkiksi aktivoitua osallistumaan erilaisiin sosiaalisiin ryhmiin tai järjestöihin.

Edellä käydyn teoreettisen keskustelun valossa tutkimuksessa asetetaan seuraavat hypoteesit:

H1. Korkea sosiaalinen pääoma lisää yksilön todennäköisyyttä äänestää vaaleissa.

H2. Korkea sosiaalinen pääoma lisää yksilön todennäköisyyttä osallistua institutionalisoituun poliittiseen toimintaan.

H3. Korkea sosiaalinen pääoma lisää yksilön todennäköisyyttä osallistua ei-institutionalisoituun poliittiseen toimintaan.

H4. Korkea sosiaalinen pääoma lisää enemmän ei-institutionalisoitun poliittisen osallistumisen todennäköisyyttä kuin äänestämisen tai institutionalisoitun osallistumisen.

Aineisto ja menetelmät

Tutkimuksen aineistona käytetään Suomen Eduskuntavaalitutkimusta 2011 (Borg ja Grönlund 2011). Aineisto koostuu kahdesta eduskuntavaalien jälkeen kerätystä osasta: käyntihaastattelu- ja nk. perävaununulomakeaineistoista. Käyntihaastatteluihin osallistui yhteensä 1298 henkilöä, joista ns. perävaununulomakkeen otti vastaan 1141 vastaajaa. Perävaununulo-

makkeita palautettiin hyväksytysti yhteensä 806 (71 %). Käsillä olevan tutkimuksen kaikki muuttujat ovat käyntihaastatteluosiosta.

Kolmessa erillisessä analyysissä tarkastellaan sosiaalisen pääoman indikaattoreiden (sosiaalinen luottamus ja järjestöosallistuminen) vaikutusta äänestämiseen² sekä institutionalisoituun ja ei-institutionalisoituun poliittiseen osallistumiseen³, kontrolloiden samalla muiden keskeisimpien osallistumiseen vaikuttavien tekijöiden vaikutus malleissa. Aluksi tarkastellaan muuttujien välisiä yhteyksiä ristiintaulukoinnin avulla ilman kontrollimuuttujia, jonka jälkeen sovelletaan logistista regressioanalyysia. Selitettävät muuttujat ovat näin ollen dikotomisia (0 = ei äänestänyt, 1 = äänesti; 0 = ei osallistunut, 1 = osallistui). Institutionalisoituksi poliittiseksi osallistumiseksi on analyysissa katsottu yhteydenotot poliittisiin päättäjiin, osallistuminen poliittisen puolueen toimintaan ja puoluejäsenyys. Ei-institutionalisoituksi osallistumiseksi luetaan nimen kirjoittaminen vetoamuksiin, osallistuminen rauhanomaisiin mielenosoituksiin, sekä osallistuminen boikottiin, maksu- tai ostolakkoon. Muuttujat on institutionalisoitun ja ei-institutionalisoitun osallistumisen indikaattoreiden kohdalla ensin dikotomisoitu, ja tämän jälkeen niistä on tehty summamuuttujia.⁴ Summamuuttujat on edelleen dummykoodattu.

Selittävistä muuttujista sosiaalinen luottamus on koodattu kolmeen luokkaan (0–3 = matala, 4–6 = keskitasoinen, 7–10 = korkea).⁵ Järjestöosallistuminen on koodattu dikotomiseksi (ei ole osallistunut tai voisi osallistua = 0, on osallistunut = 1).⁶ Malleissa kontrolloitiin sosiodemografisten muuttujien (sukupuoli, ikä, koulutus⁷) ohella poliittinen kiinnostuneisuus (0 = ei-kiinnostunut, 1 = kiinnostunut), kansalaispätevyys (0 = matala, 1 = korkea) ja poliittinen luottamus (0–3,80 = matala, 4–6,80 = keskitasoinen, 7–10 = korkea)⁸.

Aiemmissä tutkimuksissa on löydetty viitteitä siitä, että korkean kansalaispätevyuden omaavat vastaajat ovat poliittisesti aktiivisempia (Galston 2001). Kansalaispätevyuden mittaaminen ei ole itsestään selvää, sillä kyselytutkimuksissa on harvoin objektiivisia mittareita, joita suoraan voisi soveltaa analyysissa. Sen sijaan kansalaisten subjektiivista käsitystä omasta poliittisesta ymmärryksestä ja osaamisesta voidaan kuitenkin pitää käyttökelpoisena mittarina. Poliittista kiinnostuneisuutta on toisinaan myös pidetty jokseenkin problemaattisena muuttujana tämäntyyppisissä tutkimuksissa sen vuoksi, että

se on usein teoreettisesti lähellä riippuvia muuttujia ("ihmiset osallistuvat politiikkaan siksi, että he ovat kiinnostuneita politiikasta ja siksi myös kiinnostuneita osallistumaan"). Toisaalta taas poliittisen kiinnostuneisuuden lisäämistä regressiomalleihin voidaan perustella sillä, että se muodostaa vahvan kontrollin muiden muuttujien tilastolliselle merkitsevyydelle (Bäck 2011, 82).

Luottamus poliittisiin instituutioihin saattaa lisätä poliittista osallistumista, mikäli kansalaiset luottavat siihen, että heidän osallistumisellaan on merkitystä. On kuitenkin myös esitetty hypoteesi, että juuri epäluottamus saa ihmiset aktivoitumaan. Tässä tutkimuksessa kontrolloidaan lähinnä luottamus, joka kohdistuu edustuksellisen demokratian instituutioihin. Poliittisen luottamuksen on myös todettu vaikuttavan poliittiseen osallistumiseen, niin suoraan kuin epäsuorasti sosiaalisen pääoman kautta (Bäck ja Kestilä 2009), tai vaihtoehtoisesti sosiaalinen pääoma voi lisätä poliittista luottamusta ja siten vaikuttaa poliittiseen osallistumiseen. Poliittinen luottamus ja sosiaalinen pääoma voivat siten olla regressiomallissa molemmat väliin tulevia muuttujia suhteessa toisiinsa, jolloin poliittisen luottamuksen kontrollointi mallissa on tärkeää tutkittaessa sosiaalisen pääoman vaikutusta.⁹ Toisaalta poliittisellä luottamuksella voi olla sosiaalisesta pääomasta itsenäinen, suora vaikutus. Joidenkin hypoteesien mukaan yksilön luottamus poliittisiin instituutioihin sekä toimijoihin nostaa todennäköisyyttä osallistua, mutta toisaalta on myös huomattu, että epäluottamus voi toimia katalyyttinä osallistumiselle. Esimerkiksi Uslanerin (2002, 193) mukaan luottamuksen ja poliittisen osallistumisen välillä on jännite, joka juontaa osittain siitä, että poliittinen osallistuminen on itsessään "luottamuslause", mutta samaan aikaan poliittinen elämä luonteeltaan kitkaista. Uslanerin mukaan äänestäminen ja muu poliittinen osallistuminen on merkki siitä, että ihmiset olettavat, että heitä kuunnellaan ja että heille jollain tavalla vastataan. Tosin ihmiset saattavat aktivoitua herkemmin, mikäli he ovat vihaisia tai kokevat jonkinlaista vääryyttä (mt.).

Tulokset

Ristiintaulukoinnin perusteella erot sosiaalisessa luottamuksessa eivät näyttäisi juurikaan vaikuttavan äänestämiseen tai äänestämättä jättämiseen (ks. tau-

lukko 1). Äänestäneiden keskuudessa matalan sosiaalisen luottamuksen omaavien osuus on kuitenkin hieman alhaisempi (80,2 %) kuin niiden, joiden luottamus on keskitasolla (85,2 %) tai korkeaa (89,1 %). On kuitenkin huomattava, että merkittävällä enemmistöllä eduskuntavaalitutkimukseen 2011 vastanneista luottamus toisiin ihmisiin on ylipäätään verrattain korkeaa: jopa 72,3 prosenttia vastanneista arvioi luottamuksensa olevan välillä 7–10 (asteikolla 0–10). Sen sijaan järjestöosallistumista tarkasteltaessa erot ovat äänestämisen suhteen hieven suurempia. Järjestötoimintaan osallistuneista vastaajista jopa 92,8 prosenttia äänesti, vastaavan osuuden ollessa osallistumattomilla 83,9 prosenttia.

Grönlund ja Setälä (2006, 167–168) toteavat, että sekä järjestöosallistuminen että sosiaalinen luottamus voivat lisätä tunnetta äänestämisestä kansalaisvelvollisuutena. Heidän European Social Survey (2002–2003) -aineistoon perustuva tutkimuksensa osoittaa, että puolet suomalaisista pitää äänestämistä hyvän kansalaisen ominaisuutena, ja toisaalta vastaajista ne, jotka eivät ole aktiivisia järjestöissä eivätkä luota juuri muihin ihmisiin, pitävät äänestämistä vähiten tärkeänä. Yleisesti ottaen Grönlundin ja Setälän mukaan poliittista aktiivisuutta ei pidetä kovinkaan tärkeänä hyvän kansalaisen ominaisuutena Suomessa, mutta järjestöissä aktiivisesti toimivat suhtautuvat jonkin verran positiivisemmin poliittiseen osallistumiseen kuin muut vastaajat. Sosiaalisen luottamuksen tasolla ei ole suurta merkitystä katsottaessa yksilön suhtautumista osallistumiseen (mt.).

Sosiaalisen luottamuksen ja institutionalisoidun osallistumisen yhteyttä tarkasteltaessa havaitaan samantyyppinen trendi kuin analysoitaessa äänestyskäyttäytymistä: vaikka institutionalisoituun poliittiseen toimintaan osallistuminen näyttäisi kasvavan mitä enemmän vastaaja luottaa kanssaihmiisiinsä, erot eivät ole kovinkaan suuria. Vain noin joka viides (22,4 %) matalan sosiaalisen luottamuksen omaavista osallistui institutionalisoituun poliittiseen toimintaan, vastaavan osuuden ollessa korkean sosiaalisen luottamuksen omaavilla 30,2 prosenttia. Järjestötoiminnan osalta erot ovat sen sijaan suuremmat. Järjestötoimintaan osallistuneista jopa 47,7 prosenttia osallistui institutionalisoituun poliittiseen toimintaan, osuuden jäädessä järjestötoimintaan osallistumattomien kohdalla vain 16,5 prosenttiin. Samoin näyttäisi olevan ei-institutionalisoidun poliittisen osallistumisen kohdalla: 69,9 prosenttia jär-

Taulukko 1. Sosiaalisen luottamuksen ja järjestöosallistumisen yhteys poliittisen osallistumiseen eri muotoihin. Ristiintaulukointi, % vastaajista (N). (Eduskuntavaalitutkimus 2011, Borg ja Grönlund 2011).

	Äänestäminen		Institutionalisoitu osallistuminen		Ei-institutionalisoitu osallistuminen	
	Ei	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei	Kyllä
Sosiaalinen luottamus						
Matala (0–3)	19,8 % (17)	80,2 % (69)	77,6 % (66)	22,4 % (19)	56 % (47)	44 % (37)
Keskitasoinen (4–6)	14,8 % (39)	85,2 % (225)	71,2 % (188)	28,8 % (76)	49,4 % (129)	50,6 % (132)
Korkea (7–10)	10,9 % (102)	89,1 % (830)	69,8 % (651)	30,2 % (281)	45 % (413)	55 % (504)
Järjestöosallistuminen						
Ei osallistunut	16,1 % (121)	83,9 % (629)	83,5 % (627)	16,5 % (124)	58 % (429)	42 % (311)
Osallistui	7,2 % (38)	92,8 % (487)	52,3 % (275)	47,7 % (251)	30,1 % (156)	69,9 % (363)

Taulukko 2. Sosiaalisen pääoman vaikutus äänestyskäyttäytymiseen (0 = ei äänestänyt, 1 = äänesti). Logistinen regressio (OR). (Eduskuntavaalitutkimus 2011, Borg ja Grönlund 2011).

	M0	M1	M2
Sukupuoli (ref. mies)			
<i>nainen</i>	0,80	0,97	1,00
Ikä (ref. 18–34 vuotta)			
<i>35–54 vuotta</i>	2,18***	2,23**	2,09**
<i>yli 55 vuotta</i>	5,11***	4,64***	4,50***
Koulutus (ref. ei koulutusta)			
<i>matala tai keskitaso</i>	1,41	1,39	1,33
<i>korkea</i>	5,75***	3,73***	3,38**
Poliittinen kiinnostuneisuus (ref. ei kiinnostunut)			
<i>kiinnostunut</i>		5,04***	4,87***
Poliittinen luottamus (ref. matala 0–3)			
<i>keskimääräinen (4–6)</i>		2,62***	2,50***
<i>korkea luottamus (7–10)</i>		2,98***	2,86**
Kansalaispätevyys (ref. matala)			
<i>korkea</i>		1,33	1,31
Sosiaalinen luottamus (ref. matala)			
<i>keskimääräinen</i>			1,20
<i>korkea</i>			1,26
Järjestöosallistuminen (ref. ei osallistunut)			
<i>osallistunut</i>			1,37
Nagelkerke R2	0,13	0,26	0,27
N	1222		

* p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001

jestötoimintaan osallistuneista osallistui myös ei-institutionalisoituun poliittiseen toimintaan, kun taas ei-osallistuneiden osuus on vain 42 prosenttia. Sosiaalinen luottamus näyttäisi ristiintaulukoinnin perusteella vaikuttavan ei-institutionaaliseen poliittiseen toimintaan osallistumiseen hieman vahvemmin kuin muihin osallistumisen muotoihin: matalan sosiaalisen luottamuksen omaavista vain 44 prosenttia osallistui ei-institutionalisoituun poliittiseen toimintaan, kun taas korkean sosiaalisen luottamuksen omaavien osuus oli 55 prosenttia.

Logistisen regressioanalyysin tulokset osoittavat, ettei sosiaalisen pääoman kummallakaan indikaattorilla ole tilastollisesti merkittävää yhteyttä siihen äänestäkö yksilö vaaleissa vai ei. Sen sijaan kontrollimuuttujista erityisesti poliittinen luottamus ja poliittinen kiinnostuneisuus lisäävät odotetusti äänes-

tämisen todennäköisyyttä. Aineisto ei siten anna tukea hypoteesille 1 (ks. taulukko 2).

Sen sijaan järjestöosallistuminen lisää todennäköisyyttä osallistua sekä institutionalisoituun että ei-institutionalisoitun poliittiseen toimintaan (ks. taulukot 3 ja 4). Kontrolliloitaessa keskeiset muut osallistumiseen vaikuttavat tekijät havaitaan, että järjestöjen toimintaan osallistuneet ottivat osaa yli neljä kertaa todennäköisemmin institutionalisoituun poliittiseen toimintaan (OR = 4,07) ja yli kolme kertaa todennäköisemmin ei-institutionalisoituun poliittiseen toimintaan (OR = 3,10). Sen sijaan korkealla sosiaalisella luottamuksella ei näyttäisi olevan vaikutusta institutionalisoituneeseen poliittiseen osallistumiseen eikä ei-institutionalisoituneeseen poliittiseen osallistumiseen.

Näin ollen hypoteesi 2 saa tukea vain osin: sosi-

Taulukko 3. Sosiaalisen pääoman vaikutus insitutionalisoituun osallistumiseen (0 = ei osallistunut, 1 = osallistui). Logistinen regressio (OR). (Eduskuntavaalitutkimus 2011, Borg ja Grönlund 2011).

	M0	M1	M2
Sukupuoli (ref. mies)			
<i>nainen</i>	0,83	1,00	1,05
Ikä (ref. 18–34 vuotta)			
<i>35–54 vuotta</i>	1,68**	1,59*	1,31
<i>yli 55 vuotta</i>	2,81***	2,49***	2,22***
Koulutus (ref. ei koulutusta)			
<i>matala tai keskitaso</i>	1,15	1,03	0,91
<i>korkea</i>	2,14**	1,49	1,07
Poliittinen kiinnostuneisuus (ref. ei kiinnostunut)			
<i>kiinnostunut</i>		3,22***	2,93***
Poliittinen luottamus (ref. matala 0–3)			
<i>keskimääräinen (4–6)</i>		1,04	0,93
<i>korkea luottamus (7–10)</i>		1,08	1,02
Kansalaispätevyys (ref. matala)			
<i>korkea</i>		1,84***	1,78***
Sosiaalinen luottamus (ref. matala)			
<i>keskimääräinen</i>			1,28
<i>korkea</i>			1,03
Järjestöosallistuminen (ref. ei osallistunut)			
<i>osallistunut</i>			4,07***
Nagelkerke R2	0,06	0,14	0,24
N	1224		

* p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001

aalinen pääoma vaikuttaa institutionalisoituneeseen poliittiseen osallistumiseen, mutta vain järjestöosallistumisen indikaattorin osalta. Samoin empiirinen evidenssi tukee vain järjestöosallistumisen osalta hypoteesia 3, sillä ainoastaan se lisää todennäköisyyttä ei-institutionaaliseen osallistumiseen. Tarkasteltaessa tuloksia kokonaisuutena aineisto ei siis tue hypoteesia 4.

Johdopäätökset

Tämän tutkimuksen tavoite on ollut selvittää sosiaalisen pääoman vaikutusta erityyppisiin poliittiseen osallistumisen muotoihin. Aiemmat tutkimustulokset ovat olleet osittain ristiriitaisia, mutta sosiaalisen pääoman teorian pohjalta intuitiivinen oletus on

kuitenkin ollut, että sosiaalisella pääomalla on myönteinen vaikutus poliittiseen osallistumiseen. Aiemmat tutkimustulokset ovat myös osoittaneet, että järjestöosallistumisella on merkittävä vaikutus poliittiseen osallistumiseen, kun taas sosiaalisen luottamuksen vaikutus on jäänyt vähäisemmäksi (vrt. Bäck 2011).

Sosiaalisen pääoman teoria on osoittautunut vahvaksi varsinkin aggregaattitason tutkimuksissa, mutta yksilötasolla kuva on ollut huomattavasti epäselvempi. Samoin on mahdollista, että sosiaalisen pääoman eri indikaattorit vaikuttavat eri tavoin poliittisen elämän eri osa-alueisiin, joista poliittinen osallistuminen on vain yksi osa. Aiemmassa tutkimuksessa on löydetty korrelaatioita esimerkiksi sosiaalisen luottamuksen ja kansalaisnormien välillä, kuten kuuliaisuudessa lakeja ja säännöksiä kohtaan

Taulukko 4. Sosiaalisen pääoman vaikutus ei-institutionalisoituun osallistumiseen (0 = ei osallistunut, 1 = osallistui). Logistinen regressio (OR). (Eduskuntavaalitutkimus 2011, Borg ja Grönlund 2011).

	M0	M1	M2
Sukupuoli (ref. mies)			
<i>nainen</i>	1,48**	1,65***	1,78***
Ikä (ref. 18–34 vuotta)			
<i>35–54 vuotta</i>	0,98	0,91	0,75
<i>yli 55 vuotta</i>	0,46***	0,39***	0,31***
Koulutus (ref. ei koulutusta)			
<i>matala tai keskitaso</i>	1,65**	1,72**	1,56*
<i>korkea</i>	3,47***	3,25***	2,53***
Poliittinen kiinnostuneisuus (ref. ei kiinnostunut)			
<i>kiinnostunut</i>		2,36***	2,17***
Poliittinen luottamus (ref. matala 0–3)			
<i>keskimääräinen (4–6)</i>		0,81	0,66
<i>korkea luottamus (7–10)</i>		0,55**	0,45**
Kansalaispätevyys (ref. matala)			
<i>korkea</i>		1,13	1,05
Sosiaalinen luottamus (ref. matala)			
<i>keskimääräinen</i>			1,24
<i>korkea</i>			1,46
Järjestöosallistuminen (ref. ei osallistunut)			
<i>osallistunut</i>			3,10***
Nagelkerke R2	0,12	0,16	0,24
N	1208		

* p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001

(Tyler 1998, 270, 281–289). Tämä vahvistaa ajatusta ymmärtää sosiaalinen pääoma metaforana, joka koostuu eri indikaattoreista. Sosiaalista pääomaa ja sen vaikutuksia on usein tarkasteltu blokkina, mutta koska sen komponenttien välillä voi olla kausaalisuhteita, ne olisi syytä pitää analyttisesti erillään (Rothstein 2003). Lisäksi on huomattava, että sosiaalisen pääoman erilainen operationalisointi saattaa vaikuttaa muuttujien välisiin yhteyksiin. Etenkin järjestösosallistumista on eri tutkimuksissa mitattu hyvin eri tavoin. Vuoden 2011 vaalitutkimus ei anna mahdollisuutta tarkastella esimerkiksi sitä, minkälainen vaikutus on järjestöjäsenyyksien määrällä, erityyppisillä järjestöillä tai aktiivisella osallistumisella verrattuna passiiviseen järjestösosallistumiseen. Koska kyseessä on poikkileikkusaineisto, emme voi juurikaan arvioida trendejä, kuten sitä missä määrin lisääntyvä tai laskeva sosiaalinen pääoma nostaa tai laskee poliittista osallistumista. Tutkimuksessa löydetty tilastolliset yhteydet kertovat siis vain yhteydestä tietyssä ajankohtana, mikä myös rajoittaa kausaalisuhteiden pohtimista.

Tutkimus osoittaa, ettei sosiaalisen pääoman indikaattoreista kumpikaan ole Suomen vaalitutkimusaineiston valossa tilastollisesti merkittäviä äänestysaktiivisuuden selittäjiä. Onkin huomattava, että toisin kuin useat ei-institutionalisoidun poliittisen osallistumisen muodot, äänestäminen on pitkälti yksilöllinen teko, joka ei vaadi osallistujalta kovinkaan paljoa eikä tapahtumana kiinnity välttämättä millään tavoin sosiaalisiin verkostoihin. Sosiaalista pääomaa tärkeämpiä tekijöitä äänestysaktiivisuuden kannalta vaikuttaisivat olevan muut poliittiset muutujat, kuten poliittinen kiinnostuneisuus sekä poliittinen luottamus.

Järjestösosallistumisella oli suurempi vaikutus institutionalisoituun poliittiseen osallistumiseen, kun taas sosiaalinen luottamus ei osoittautunut tämänkään poliittisen osallistumisen muodon kannalta tilastollisesti merkittäväksi. Syy siihen, miksi sosiaalisella luottamuksella on niin vähäinen merkitys sekä äänestysaktiivisuudelle että muulle institutionalisoidulle poliittiselle osallistumiselle, ei ole täysin selvä. Kuitenkin esimerkiksi Pattie ym. (2003, 458) löytävät ainakin yhden mahdollisen selityksen. Heidän mukaansa sosiaalinen luottamus voi tietyissä tapauksissa toimia kuin kaksiteräinen miekka: yksilöt, joilla on korkea luottamus toisiin ihmisiin, voivat olla aktiivisempia, sillä he olettavat muidenkin olevan aktiivisempia ja kokevat, että

heidän aktiivisuudellaan on merkitystä. Toisaalta samat yksilöt voivat myös passivoitua, mikäli he luottavat muiden aktiivisuuteen ja siihen, että asiat hoituvat joka tapauksessa. Vastaavasti yksilöt, joilla on heikompi luottamus toisiin ihmisiin, saattavat aktivoitua varmistuakseen siitä, että ”epäluotettavat vallanpitäjät” joutuvat vastuuseen.

Jotkut poliittisen osallistumisen muodot, kuten kansalaisaloitteet ja osallistuminen mielenosoituksiin, vaativat osallistujalta enemmän aikaa, osaamista ja vuorovaikutustaitoja, mikä puolestaan antaa aihetta olettaa, että sosiaalisella pääomalla on näihin osallistumismuotoihin suurempi vaikutus. Esimerkiksi yksilöt, joiden sosiaalinen luottamus on korkea, ovat motivoituneempia poliittisia kuluttajia, koska he uskovat, että myös muut ihmiset tekevät sosiaalisesti vastuullisia ja moraalisesti oikeita päätöksiä (Nielsen ja Paxton 2010). Kuitenkaan käsillä olevan tutkimuksen analyysit eivät osoittaneet, että korkeampi sosiaalinen luottamus lisäisi merkittävästi ei-institutionalisoitunutta osallistumista. Onkin huomattava, että myös tässä tapauksessa moni muu tekijä vaikuttaa poliittiseen osallistumiseen sosiaalisen pääoman rinnalla. Vaikka edelleen on löydettävissä eroja, jotka perustuvat mm. taloudellisiin resursseihin, myös ns. poliittinen kuluttaminen on lisääntynyt erityisesti nuorempien ikäluokkien keskuudessa. Poliittinen kuluttaminen voi olla kalliimpaa, koska monet poliittisesti korrektille tuotteelle ovat usein kalliimpia kuin muut tuotteet (Bengtsson 2007, 155–157).

Tutkimus osoittaa, että erityisesti järjestösosallistumisella sosiaalisen pääoman indikaattorina on vaikutusta suomalaisten poliittiseen osallistumiseen, tosin poliittisen osallistumisen muodosta riippuen. Sosiaalisen luottamuksen rooli jää kuitenkin heikoksi, ja siten aiemmin esitetyt hypoteesit sosiaalisesta luottamuksesta kollektiivisen toiminnan edesauttavana eivät saa tämän tutkimuksen valossa tukea. Sosiaalinen pääoma kokonaisuutena ei siten näyttäisi olevan välttämätön eikä riittävä ehto poliittiselle osallistumiselle (olettaen, että tavoitteena ylipäätään on korkea osallistuminen), vaan moni muu tekijä vaikuttaa siihen sekä yksilö- ja yhteisötasolla paljon voimakkaammin. Etenkään äänestämisen kannalta sosiaalisella pääomalla ei ole merkittävää vaikutusta (vrt. Bäck 2011, 201).

Poliittinen osallistuminen on tärkeä osa demokraattista päätöksentekoprosessia. Siten tutkimus sosiaalisen pääoman vaikutuksesta poliittiseen osal-

listumiseen liittyy myös kysymykseen demokratian tulevaisuudesta, ja kuinka demokratian toimivuutta voisi parantaa. Tällä hetkellä tutkimusagendalle ovat nousseet erityisesti deliberatiivisen demokratian erityyppiset innovaatiot täydentämään muita poliittisen osallistumisen muotoja. Onkin mahdollista, kuten Rothstein (2003, 292–293) arvelee, että sosiaalisen luottamuksen rooli saattaa näissä kokeiluissa kasvaa merkittävästi. Deliberatiiviset keskustelut todennäköisesti helpottuvat ympäristössä, jossa keskustelun osapuolet luottavat toisiinsa, kuuntelevat ja kunnioittavat myös poikkeavia mielipiteitä ja luottavat toisiinsa sekä keskustelukumppaneiden puoleettomuuteen.

VIITTEET

- ¹ Uslaner määrittelee kontekstuaalisen sosiaalisen luottamuksen tietyn alueen keskimääräisenä luottamuksena (Uslaner 1999, 32).
- ² Äänestämistä kysyttiin seuraavasti: *Nykyisin monet jättävät syystä tai toisesta äänestämättä vaaleissa. Jätittekö te näissä eduskuntavaaleissa äänestämättä? Jos äänestitte, äänestittekö ennakkoon vai varsinaisena vaalipäivänä?*
- ³ Institutionalisoitunutta ja ei-institutionalisoitunutta poliittista osallistumista kysyttiin seuraavasti: *Seuraavassa on joukko erilaisia yhteiskunnallisen osallistumisen muotoja. Mitä näistä olette tehnyt viimeksi kuluneiden neljän vuoden aikana, tai jos tuntuistite asian tärkeäksi mitä saattaisitte tehdä?*
- ⁴ Mikäli summamuuttuja saa arvon yksi tai sitä suuremman arvon = osallistunut = 1, mikäli summamuuttuja saa arvon nolla = ei osallistunut = 0.
- ⁵ Alkuperäinen kysymys on muodossa: *Voiko mielestänne ihmisiin luottaa, vai onko niin, että ihmisten suhteen ei voi olla liian varovainen. Kertokaa mielipiteenne asteikolla nollasta kymmeneen, jossa nolla tarkoittaa, ettei ihmisten kanssa voi olla liian varovainen ja 10 sitä, että useimpiin ihmisiin voi luottaa.*
- ⁶ Alkuperäinen kysymys on muodossa: *Seuraavassa on joukko erilaisia yhteiskunnallisen osallistumisen muotoja. Mitä näistä olette tehnyt viimeksi kuluneiden neljän vuoden aikana, tai jos tuntuistite asiantärkeäksi mitä saattaisitte tehdä: Osallistua muun järjestön toimintaan (kontrasti: poliittisen puolueen toimintaan).*
- ⁷ (Ammatillinen) koulutus koodattiin kolmeen luokkaan seuraavasti, jonka jälkeen muodostettiin dummymuuttujat: 1 = ei ammatillista koulutusta, 2 = lyhyt ammatillinen koulutus, opistoasteen ammatillinen tutkinto, jonkin verran ammattikorkeakoulu -tai yliopisto-opintoja, 3 = ammattikorkeakoulututkinto, yliopistotutkinto.
- ⁸ Poliittinen luottamus on muodostettu summamuuttujana seuraavista kysymyksistä: luottamus puolueisiin, luottamus eduskuntaan, luottamus hallitukseen, luottamus poliitikkoihin ja luottamus Euroopan unioniin. Pääkomponenttianalysissä nämä muuttujat latautuivat samalle pääkomponentille, ja niiden (Cronbachin alfa = 0,903).

⁹ Poliittisen luottamuksen summamuuttuja ja sosiaalinen luottamuksen muuttuja eivät korreloi regressioamallissa voimakkaasti keskenään ($r = 0,335$).

LÄHTEET

- Almond, Gabriel ja Verba, Sidney. 1963. *The civic culture: political attitudes and democracy in five nations*. Princeton: Princeton University Press.
- Armington, Klaus. 2007. Political participation and associational involvement. Teoksessa Jan van Deth, José Ramón Montero ja Anders Westholm, (toim.), *Citizenship and involvement in European democracies: a comparative analysis*. Lontoo ja New York: Routledge, 358–383.
- Barnes, Samuel ja Kaase, Max. 1979. *Political action: mass participation in five western democracies*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Bengtsson, Åsa. 2007. *Politiskt deltagande*. Lund: Studentlitteratur.
- Borg, Sami ja Grönlund, Kimmo. 2011. Eduskuntavaalitutkimus 2011 [elektroninen aineisto]. FSD2653, versio 2.0 (2012-04-23). Helsinki: Taloustutkimus [aineistonkeruu], 2011. Vaalitutkimuskonsortio [tuottaja], 2011. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [jakaja], 2012.
- Bäck, Maria. 2011. *Socialt kapital och politiskt deltagande i Europa*. Turku: Åbo Akademis förlag.
- Bäck, Maria ja Kestilä, Elina. 2009. Social capital and political trust in Finland: an individual-level assessment. *Scandinavian Political Studies* 32:2, 171–194.
- Coleman, James. 1988. Social capital and the creation of human capital. *American Journal of Sociology* 94, S95–S121.
- Eriksson, Malin. 2003. Socialt kapital. Teori, begrepp, mätning – en kunskapsöversikt med fokus på folkhälsa. *CERUM Working Paper* 2003: 60. Uumaja: CERUM.
- Deth, Jan van. 2001. The proof of the pudding: social capital, democracy and citizenship. Paper presented at the EURESCO Conference, Exeter, UK, September 2001.
- ESS Round 4: European Social Survey Round 4 Data (2008). Data file edition 4.0. Norwegian Social Science Data Services, Norway – Data Archive and distributor of ESS data.
- ESS Round 5: European Social Survey Round 5 Data (2010). Data file edition 2.0. Norwegian Social Science Data Services, Norway – Data Archive and distributor of ESS data.
- Fennema, Meindert ja Tillie, Jean. 2001. Political participation and political trust in Amsterdam: civic communities and ethnic networks. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 25:4, 703–726.
- Field, John. 2003. *Social capital: key ideas*. Lontoo: Routledge.
- Goul Anderssen, Jørgen ja Hoff, Jens. 2001. *Democracy and citizenship in Scandinavia*. Houndsmill: Palgrave.
- Galston, William A. 2001. Political knowledge, political engagement and civic education. *Annual Review of Political Science* 4, 217–234.
- Grönlund, Kimmo ja Setälä, Maija. 2006. Sosiaalinen pääoma. Teoksessa Sami Borg (toim.), *Suomen demokratiaindikaattorit*. Oikeusministeriön julkaisu 2006:1. Helsinki: Oikeusministeriö, 154–170.
- Haart, Joep de ja Dekker, Paul. 1999. Civic engagement and volunteering in the Netherlands: a ‘Putnamian’ analysis. Teoksessa Jan W. van Deth, Marco Maraffi, Ken Newton ja Paul F. Whiteley (toim.), *Social capital and European democracy*. Routledge: ECPR Studies in European Political Science, 75–107.
- Inglehart, Ronald. 1999. Trust, well-being and democracy. Teoksessa Mark E. Warren (toim.), *Democracy and trust*. Cambrid-

- ge: Cambridge University Press, 88–120.
- Inglehart, Ronald ja Norris, Pippa. 2003. *Rising tide: gender equality and cultural change around the world*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kaase, Max. 1999. Interpersonal trust, political trust and non-institutionalised political participation in Western Europe. *West European Politics* 22:3, 1–21.
- Kouvo, Antti ja Kankainen, Tomi. 2009. Sosiaalista pääomaa rakentamassa vai purkamassa? Suomalaiset hyvinvointipalvelut ja yleistyntyn luottamus. *Yhteiskuntapolitiikka* 74:6, 585–603.
- Kumlin, Staffan ja Rothstein, Bo. 2005. Making and breaking social capital: the impact of welfare-state institutions. *Comparative Political Studies* 38:4, 339–365.
- Lane, Jan-Erik ja Ersson, Svante. 1999. *Politics and society in Western Europe*. Lontoo: Sage.
- Lindström, Martin. 2012. Socialt kapital och hälsa. Socialt kapital i socialmedicinsk forskning i Sverige. *Socialmedicinsk tidskrift* 89:4–5, 307–312.
- Mair, Peter. 2001. In the aggregate: mass electoral behaviour in Western Europe 1950–2000. Teoksessa Hans Keman (toim.), *Comparative Democracy*. Lontoo: Sage, 122–140.
- Mair, Peter ja van Biezen, Ingrid. 2001. Party membership in twenty European democracies, 1980–2000. *Party Politics* 7:1, 5–21.
- Milner, Henry. 2000. Social capital and political participation: what can we learn from comparative data on local elections. Paper presented at the Political Studies Association, UK 50th Annual Conference, London, April 2000.
- Muhlberger, Peter. 2003. Political trust vs. generalized trust in political participation. Paper presented at the Annual Meeting of the American Political Science Association, August, 2003.
- Nannestad, Peter. 2008. What have we learned about generalized trust, if anything? *Annual Review of Political Science* 11, 413–436.
- Nielson, Lisa ja Paxton, Pamela. 2010. Social capital and political consumerism: a multilevel analysis. *Social Problems* 57:1, 5–24.
- Norris, Pippa. 2002. *Democratic Phoenix: reinventing political activism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Oskarsson, Sven. 2003. Valdeltagandets mekanismer. Teoksessa Peter Esaiasson ja Anders Westholm (toim.). *Deltagandets mekanismer. Det politiska engagemangets orsaker och konsekvenser*. Malmö: Liber, 68–89.
- Pattie, Charles, Sayd, Patrick ja Whiteley, Paul. 2003. Citizenship and civic engagement: attitudes and behaviour in Britain. *Political Studies* 51:3, 443–468.
- Putnam, Robert D. 1993. *Making democracy work: civic traditions in modern Italy*. With Robert Leonardi and Raffaella Y. Nanetti. Princeton: Princeton University Press.
- Putnam, Robert D. 2000. *Bowling alone: the collapse and revival of American community*. New York: Simon and Schuster.
- Rothstein, Bo. 2003. *Sociala fällor och tillitens problem*. Tukholma: SNS Förlag.
- Rothstein, Bo ja Stolle, Dietlind. 2003a. Social capital, impartiality and the welfare state: an institutional approach. Teoksessa Marc Hooghe ja Dietlind Stolle (toim.), *Generating social capital: civil society and institutions in comparative perspective*. New York: Palgrave Macmillan, 191–210.
- Rothstein, Bo ja Stolle, Dietlind. 2003b. Introduction: social capital in Scandinavia. *Scandinavian Political Studies* 26:1, 1–26.
- Rothstein, Bo ja Uslaner, Eric. 2005. All for all: equality, corruption and social trust. *World Politics* 58:1, 41–72.
- Schuller, Tom, Baron, Stephen ja Field, John. 2000. Social capital: a review and critique. Teoksessa Tom Schuller, Stephen Baron ja John Field (toim.). *Social capital: critical perspectives*. Oxford: Oxford University Press, 1–38.
- Siisiäinen, Martti. 1999. Voluntary associations and social capital in Finland. Teoksessa Jan W. van Deth, Marco Maraffi, Ken Newton ja Paul F. Whiteley (toim.). *Social capital and European democracy*. Routledge: ECPR Studies in European Politics, 111–132.
- Stolle, Dietlind. 2003. The sources of social capital. Teoksessa Marc Hooghe ja Dietlind Stolle (toim.). *Generating social capital: civil society and institutions in comparative perspective*. New York: Palgrave Macmillan, 19–42.
- Teorell, Jan. 2003. Linking social capital to political participation: voluntary associations and networks of recruitment in Sweden. *Scandinavian Political Studies* 26:1, 49–66.
- Tocqueville, Alexis de. 1863. *Democracy in America*. Vol 11, 3rd edition. Translated by Henry Reeve, edited with notes by Francis Bowen. Cambridge: Sever and Francis.
- Tyler, Tom R. 1998. Trust and democratic governance. Teoksessa Valerie Braithwaite ja Margaret Levi (toim.). *Trust and governance*. New York: Russel Sage Foundation, 269–294.
- Uslaner, Eric. 1999. Democracy and social capital. Teoksessa Mark E. Warren (toim.). *Democracy and trust*. Cambridge: Cambridge University Press, 121–150.
- Uslaner, Eric. 2002. *The moral foundations of trust*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Welzel, Christian, Inglehart, Ronald ja Deutsch, Franzisca. 2005. Social capital, voluntary associations and collective action: which aspects of social capital have the greatest ‘civic’ payoff? *Journal of Civil Society* 1:2, 121–146.